

TR72 BÖLGESİ DIŞ TİCARETİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Adem DOĞAN*

Özet

TR72 bölgesi Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsamaktadır. Bölgenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi Türkiye ortalamasının altındadır. Bölgenin dış ticaretinde sürükleyici il Kayseri'dir. 2002-2013 arasında Kayseri'nin ihracatı 5, ithalatı ise, 4,1 kat artış göstermiştir. Söz konusu dönemde Kayseri'nin dış ticareti sürekli açık vermiştir. Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin ihracatlarında ilk sırayı imalat sanayi, almaktadır. 2013 yılı itibarıyla bölgede faaliyet gösteren ihracatçı firma sayısı 1126, ithalatçı firma sayısı ise 710 adettir. Aynı yıl itibarıyla Kayseri'den ülkemiz serbest bölgeleri dâhil 172, Sivas'tan 73, Yozgat'tan ise 27 farklı ülkeye ihracat yapılmıştır. Kayseri'nin en fazla ihraç ettiği ürün grubu mobilya ve başka yerde sınıflandırılmış diğer ürünler, Sivas'ın en fazla ihraç ettiği ürün grubu taşocakçılığı ve diğer madencilik ürünleri, Yozgat'ın en fazla ihraç ettiği ürün grubu ise, gıda ve içecek ürünleridir.

Anahtar Kelimeler: TR72 Bölgesi. Dış Ticaret. İhracat ve İthalat

The Main Features of TR72 Region's Foreign Trade

Abstract

TR72 region covers Kayseri, Sivas and Yozgat provinces. The Region's socio-economic development level is below the average in Turkey. Kayseri province plays a leading role in the region's foreign trade. Kayseri's exports increased by 5 times and it's imports increased 4,1 times between 2002-2013. In this period, Kayseri's foreign trade deficit increased continuously. Manufacturing export is located in the first place within Kayseri, Sivas and Yozgat's exports. Mining and quarrying industry exports are located in the first place within Sivas' export. As of the year 2013, the number of exporting firms operating in the region 1126, the 710 is the number of importing companies. By the same year, Kayseri, Sivas, Yozgat have been exported to respectively 172, 73, 27 countries. The most exported product groups from Kayseri, Sivas and Yozgat respectively are furniture, mining and quarrying products, food and beverage products.

Keywords: TR72 region. Foreign Trade. Export and Import.

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, Uluslar arası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Sivas, ademdogan@cumhuriyet.edu.tr.

GİRİŞ

Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikalarının Avrupa Birliği (AB) bölgesel kalkınma politikalarına uyumunun sağlanması amacıyla 2002 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile ülke çapında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) yapılmıştır. Bu sınıflandırmada "Düzyey-1" olarak 12 bölge, "Düzyey-2" olarak 26 bölge, "Düzyey-3" olarak da 81 bölge (il) belirlenmiştir. İBBS'ye göre iller "Düzyey-3" olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak "Düzyey-1" ve "Düzyey-2" olarak gruplandırılmıştır. "Düzyey-3" kapsamındaki İstatistiki Bölge Birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il, bir İstatistiki Bölge Birimini tanımlamaktadır. "Düzyey-2" İstatistiki Bölge Birimleri, "Düzyey-3" kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. "Düzyey-1" İstatistiki Bölge Birimleri ise "Düzyey-2" İstatistiki Bölge Birimlerinin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir. "TR72", *Kayseri, Sivas ve Yozgat* illerini kapsayan bir "Düzyey-2", bölgesidir.

Orta Anadolu Bölgesinde yer alan TR72 Bölgesi, 59 751 km² lik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün %7,6 'sını oluşturmaktadır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Bölgenin kilometrekareye 39 kişi olan nüfus yoğunluğu, 96 olan ülke nüfus yoğunluğunun altındadır. Ayrıca Bölge 2 352 971 nüfusuyla Türkiye nüfusunun % 3,2 'sine karşılık gelmektedir (TÜİK, 2011: IX).

Ticaret ve sanayide bölgenin en gelişmiş ili Kayseri'dir. Sivas'ta, sanayi sektörü gelişmekte olup tarım, madencilik ve enerji sektörleri daha ön plana çıkmaktadır. Yozgat'ta ise gıda, metal ve mineral ürünlere yönelik sanayi mevcut olup, Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamında "Birinci Derecede Öncelikli İller" arasında yer alması ilde sanayinin diğer alt sektörlerde de gelişmesi için önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Kayseri'de 3 adet, Sivas'ta 1 adet, Yozgat'ta ise 1 adet olmak üzere bölgede toplam 5 adet Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak Kayseri'de Serbest Bölge ve Yozgat'ta Özel Organize Sanayi Bölgesi bulunmakta olup Sivas'ta 3 adet Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluş çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede, yatırımcılar için uygun ve cazip maliyetli arsaların üretilmesinin sağlanması, yatırım alanlarının enerji, ulaşım, lojistik ve çevre ile ilgili altyapılarının iyileştirilmesi ve sanayi ile yerleşim bölgeleri arasındaki ulaşım yetersizliklerinin giderilmesi bölgenin sanayi altyapısının iyileştirilmesi için öncelikle ele alınması gereken konular olarak öne çıkmaktadır (TR72 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı: 2).

26 Düzyey 2 Bölgesi arasında TR72 Bölgesi imalat sanayi gelişmişlik sırasında 15. sıradadır. 81 il arasında imalat sanayi gelişmişlik sıralamasında Kayseri 18., Sivas 43., Yozgat 52. sıradadır. TR72 Bölgesi, bölge içinde gelişmişlik farklarının olduğu bir coğrafyadır (Kayseri İl Profili: 2014: 12).

Bölge illerinde Kayseri’de sanayi gelişmiş durumdadır. İl karayolu, demiryolu ve havayolu ulaşım imkânlarıyla önemli bir lojistik merkez olarak kabul edilmektedir. Bu da Kayseri’nin ticari ve sanayi faaliyetlerindeki atılımlarına destek olan önemli faktörlerden biridir. Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan ilin tarihine bakıldığında bir ticaret merkezi olduğu ve bu ticaret kültürünü sanayi sektörüne yansıtılabildiği görülmektedir. İlde sanayileşme il merkezinde yoğunlaşmış olup ilçelerde ise tarım öncelikli konumdadır (Kayseri İl Profili: 2014: 12). Dünyanın ilk organize ticaret merkezi kabul edilen Kültepe Karum’da başlayan ticaret geleneğini tarih boyunca sürdüren Kayseri, bugün evrensel üretim yapılan bir dünya kenti konumuna gelmiştir. Orta ve ileri teknoloji ürün ihracatında Türkiye’nin 12. ihracatçı ili durumundadır (Afaoğlu, 2014: 4).

Sivas sanayisini ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekte tesisler oluşturmaktadır. Bu yapı yüzünden üretim, katma değer, istihdam ve kapasite kullanım oranları düşüktür. Girişimcilik, sanayi ve ortaklık kültürünün eksikliği, sermaye yetersizliği, tarıma dayalı sanayinin gelişmemesi, tarım ve hayvancılıkta endüstriyel üretime yönelik işbirliği zayıflığı, iklim şartları ve şehre öncülük edecek markalaşmış büyük özel sektör yatırımlarının yeterince olmaması temel sorunlar olarak görülmektedir (Sivas İl Profili: 2014: 10).

Ekonominin daha çok tarım ve hayvancılığa dayandığı, Yozgat’ta genellikle kuru tarım yapılmaktadır. Orta büyüklükteki işletmelerin önemli bir grup oluşturduğu ilde, küçük işletmeler ve ortakçılık ilişkileri yaygındır. Tarım ürünlerinden; buğday, arpa, mercimek, nohut ve fasulye, ekilebilir alanların büyük bir bölümünü kaplamaktadır. İldeki sebzeçilik, genelde tüketime yöneliktir. Hayvancılık, ilin ekonomisinde büyük bir yer tutmaktadır. Yozgat ili yeraltı madenleri bakımından oldukça zengindir. İşletilen madenler kömür, kurşun ve çinkodur (TÜİK, 2011: XIV).

Bu çalışmada TR72 bölgesinin dış ticaretinin temel özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma üç ana başlık etrafında şekillenmektedir. İlk başlıkta TR72 bölgesinin ekonomik görünümünün ortaya konulması hedeflenmekte ve bu hedef doğrultusunda bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine, bölgede yaratılan gayrisafi katma değere ve bölgenin rekabet düzeyine yönelik açıklamalar yapılmaktadır. İkinci ana başlıkta bölge dış ticaretinin genel görünümünün sergilenmesi hedefiyle bölge dış ticaretinin Türkiye ve Orta Anadolu dış ticaretindeki yeri ve bölge illerinin dış ticaretinin gelişimi 2002-2013 dönemini kapsayacak biçimde somutlaştırılmaya çalışılmaktadır. Üçüncü ana başlıkta ise, TR72 bölgesi dış ticaretinin yapısal görünümünün ortaya konulması hedefi doğrultusunda, bölgenin dış ticaretinin sektörel bileşimi, bölge illerinin ihracatının ülkeler arası dağılımı ve bölge illerinin dış ticaretinin fasıllara göre dağılımı incelenmektedir.

Çalışmada kullanılan veriler genellikle TÜİK ve Ekonomi Bakanlığı veri tabanlarından elde edilen verilerdir. Çalışmada yıllık veriler kullanıldığından 2015

yılı verilerine yer verilmemektedir Ayrıca çalışma yayına hazırlandığında TÜİK'in 2014 yılı verilerinin geçici veriler olması nedeniyle çalışmadaki tablolarda 2014 yılı verilerine yer verilmesine rağmen, genellikle değerlendirmeler en son kesin veriler olan 2013 yılı verilerine göre yapılmaktadır.

I. TR72 BÖLGESİNİN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin, bölgede meydana getirilen gayrisafi katma değer ve bölge illerinin rekabetçilik endeksinin ortaya konulması, bölgenin genel ekonomik manzarasının sergilenilmesi için yeterli olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılan 2011 yılı "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre (1), TR72 bölgesinin 26 "Düzyey-2" bölgesi arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi açısından 14. sırada olduğu, 81 il içerisinde ise, Kayseri'nin 17., Sivas'ın 49., Yozgat'ın ise 65. sırada olduğu görülmektedir. (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 50, 74). Söz konusu araştırmada gelişmişlik endeksine göre iller 6 farklı kademeye ayrılmıştır. Kayseri 2., Sivas 4., Yozgat ise 5. kademe gelişmiş iller grubundadır. Bölgenin, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında ülke ortalamasının altında yer aldığı gözlenmektedir. Keza, Türkiye Cumhuriyeti İş Bankası, tarafından 2014 yılında yapılan Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması'nın (2) da yukarıdaki araştırmaya yakın sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu araştırmaya göre gelişmişlik düzeyi açısından, 81 il içerisinde Kayseri 14, Sivas 45, Yozgat ise, 69. sırada yer almıştır (T.C. İş Bankası, 2014: 5)

Bir bölgenin üretim gücünün önemli göstergelerinden biri bölgesel gayrisafi katma değerdir (GSKD). Bölgesel GSKD, bir bölgedeki ekonomik faaliyetler sonucunda üretilen mal ve hizmetlerin (çıktı) değerinden, bu üretimde bulunabilmek için kullanılan mal ve hizmetler (ara tüketim) değerinin çıkarılması sonucu elde edilmektedir. Bölgesel gayri safi katma değer tahminlerinin bölgesel gayri safi yurtiçi hâsıla tahminlerinden temel farkı, KDV ve ÖTV gibi ürün üzerinde bulunan vergileri içermemesidir (TÜİK, 2014: 2).

2011 yılında Türkiye gayri safi katma değerinin %2,3'nü üreten TR72 bölgesi, 26 düzey 2 bölgesi içinde 15. sırada yer almaktadır. 2004 yılında da Türkiye GSKD'nin %2,4'ünü üreten TR72 bölgesinin Türkiye GSKD'ne katkısında 2004 yılından 2011 yılına önemli bir değişiklik olmadığı söylenebilir.

2011 yılı itibarıyla TR72 bölgesinin GSKD'i içinde tarım sektörünün payının, %15,3, sanayi sektörünün payının, %30, hizmetler sektörünün payının ise, %54,7 olduğu görülmektedir. Bölgede tarımın ve sanayinin GSKD'e katkılarının sırasıyla %7 ve %27,5 olan Türkiye ortalamasının üstünde, hizmetlerin GSKD'e katkısının ise, %63,5 olan Türkiye ortalamasının altında seyrettiği gözlenmektedir (TÜİK, 2014: 33).

Kişi başına GSKD açısından bakıldığında, 2011 yılında Türkiye için gerçekleşen değer 15.500, TR72 bölgesi için ise 11.192 Türk lirasıdır. Bölgenin kişi başına GSKD'nin Türkiye'nin kişi başına GSKD'nin yaklaşık %72'sine tekabül ettiği görülmektedir (TÜİK, 2014: 33).

Bölgelerin rekabet güçlerinin artırılabilmesi için rakiplerine göre rekabet edebilirlik seviyelerinin ölçülmesi ve anlaşılması önemlidir. Bu doğrultuda Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurulu (URAK) tarafından beşeri sermaye ve yaşam kalitesi, erişilebilirlik, markalaşma becerisi ve yenilikçilik, ticaret becerisi ve üretim potansiyeli olmak üzere dört ana değişken ile her yıl illerarası rekabetçilik endeksi oluşturulmaktadır. Tablo 1'de TR72 bölgesi illerinin rekabetçilik endeksi sıralaması verilmektedir. 2007-2008 yılına göre, 2009-2010 yılında Kayseri'nin ve Sivas'ın rekabetçilik düzeylerinde gerileme, Yozgat'ın rekabetçilik düzeyinde ise ilerleme meydana geldiği görülmektedir. Sivas, TR72 bölgesinin rekabetçilik düzeyi sürekli gerileyen ve önemli ölçüde düşen ili olarak dikkat çekmektedir. Bölgenin en rekabetçi ili olan Kayseri Türkiye'nin en rekabetçi 12. ili durumundayken, Sivas 30, Yozgat ise 69. il durumundadır. Bu sıralamalar bölge illerinin rekabetçilik düzeyleri arasında yüksek düzeyde farklılıkların olduğuna işaret etmektedir.

Tablo1. İllerarası Rekabetçilik Endeksi: TR72 İlleri

İl	2007-2008 Genel Endeks Sırası	2008-2009 Genel Endeks Sırası	2009-2010 Genel Endeks Sırası
Kayseri	9	13	12
Sivas	20	26	30
Yozgat	71	71	69

Kaynak: İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010: 13.

II. TR72 BÖLGESİ DIŞ TİCARETİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Bölge, en son kesin veriler olan 2013 yılı itibarıyla 1.867 milyon dolar düzeyinde ihracat, 1.822 milyon dolar düzeyinde ithalat yapmıştır. Bölgenin ihracatı ithalatını 45 milyon dolar aşmaktadır. Bölgenin ihracatının Türkiye ihracatı içindeki payı %1,2, bölge ithalatının Türkiye ithalatındaki payı ise %0,7 civarındadır. Keza bölge ihracatının Orta Anadolu (TR7) bölgesi içindeki payının %81, bölge ithalatının Orta Anadolu (TR7) bölgesi içindeki payının ise, %84 düzeylerinde olduğu görülmektedir (Tablo: 2).

Tablo 2. TR72 Bölgesinin Türkiye ve Orta Anadolu Dış Ticaretindeki Yeri (2002-2014) (Milyon Dolar)

Yıl	İhracat					İthalat				
	Türkiye (1)	TR7 (2)	TR72 (3)	(3/1) (%)	(3/2) (%)	Türkiye (1)	TR7 (2)	TR72 (3)	(3/1) (%)	(3/2) (%)
2002	36.059	419	366	1,01	87,27	51.553	457	419	0,81	91,70
2003	47.252	543	483	1,02	88,98	69.339	546	505	0,72	92,34
2004	63.167	743	664	1,05	89,41	97.539	912	840	0,86	92,13
2005	73.476	818	730	0,99	89,33	116.774	1.069	970	0,83	90,77
2006	85.534	908	782	0,91	86,13	139.576	1.288	1.178	0,84	91,45
2007	107.271	1.220	1.034	0,96	84,76	170.062	1.537	1.358	0,79	88,35
2008	132.027	1.419	1.175	0,89	82,76	201.963	1.685	1.444	0,71	85,73
2009	102.142	1.242	1.011	0,98	81,38	140.928	1.251	1.102	0,78	88,06
2010	113.883	1.573	1.226	1,07	77,94	185.544	1.832	1.552	0,83	84,72
2011	134.906	1.979	1.548	1,14	78,24	240.841	2.241	1.833	0,76	81,79
2012	152.461	2.066	1.685	1,10	81,55	236.545	2.022	1.697	0,71	83,91
2013	151.802	2.284	1.867	1,22	81,74	251.661	2.150	1.822	0,72	84,74
2014*	157.614	2.431	2.002	1,27	82,35	242.177	2.133	1.783	0,73	83,5

*2014 Yılı Verileri Geçicidir.

Kaynak: TÜİK, [http://rapory.tuik.gov.tr/10-07-2015-1123:35-99680..\(10-07-2015\)](http://rapory.tuik.gov.tr/10-07-2015-1123:35-99680..(10-07-2015)).

2002-2013 arasında TR72 bölgesinin ihracat artışı (%410), Türkiye'nin ihracat artışının (%320) üzerinde, Orta Anadolu bölgesinin ihracat artışının (%445) ise altında gerçekleşmiştir. Aynı dönemde TR72 bölgesinin ithalat artışının (%334) ise, hem Türkiye (%388) hem de Orta Anadolu bölgesi (%370) ithalatlarındaki artışların altında gerçekleştiği görülmektedir (Tablo: 2).

Gelişmiş sanayisinin etkisiyle Kayseri, TR72 bölgesinin dış ticaretinde lokomotif görevini üstlenmektedir. 2013 yılı itibarıyla bölgenin toplam ihracatının %94,5'i, toplam ithalatının ise, %93'ü Kayseri tarafından gerçekleştirilmiştir. 2002-2013 arasında Kayseri'nin ihracatı 5, ithalatı ise, 4,1 kat artış göstermiştir. Söz konusu dönemde 2003 yılı dışındaki diğer yıllarda Kayseri'nin dış ticaretinin açık verdiği görülmektedir (Tablo: 3).

Tablo 3. TR72 Bölgesi İllerinin Dış Ticareti (2002-2012, Milyon Dolar).

Yıl	Kayseri			Sivas			Yozgat		
	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
2002	351	408	-57	8	5	3	6	5	1
2003	465	494	-29	9	5	4	9	5	4
2004	639	818	-179	12	10	2	12	11	1
2005	702	913	-211	19	52	-33	8	4	4
2006	751	1.095	-344	21	77	-56	8	5	3
2007	977	1.291	-314	35	51	-16	22	15	7
2008	1.122	1.387	-265	43	37	6	9	18	-9
2009	964	1.001	-37	37	86	-49	9	14	-5
2010	1.164	1.449	-284	55	84	-29	6	18	-12
2011	1.469	1.724	-255	72	84	-12	6	24	-18
2012	1.582	1.589	-7	93	89	4	9	18	-9
2013	1.671	1.755	-84	88	123	-35	13	17	-4
2014*	1.886	1.714	172	98	53	45	17	14	3

*2014 Yılı Verileri Geçicidir.

Kaynak: TÜİK, <http://rapory.tuik.gov.tr/10-07-2015-11:24:41-5800...> (10-07-2015).

2002-2013 arasında ihracatı 9,3 kat, ithalatı ise, 23,4 kat artış gösteren Sivas'ın, dönemin ilk üç yılı ile 2008 ve 2012 yıllarında dış ticareti fazla, dönemin diğer yıllarında ise dış ticareti açık vermiştir. Aynı dönemde ihracatı ve ithalatı sırasıyla 4,1 ve 1,8 kat artış gösteren Yozgat'ın ise, dönemin ilk altı yılında dış ticaretinin fazla, dönemin sonraki yıllarında ise, dış ticaretinin açık verdiği görülmektedir (Tablo: 3).

2014 yılı itibarıyla TR72 bölgesinde faaliyet gösteren ihracatçı firma sayısı Kayseri 1032, Sivas 72 ve Yozgat 22 olmak üzere toplam 1126, ithalatçı firma sayısı ise Kayseri 659, Sivas 17 ve Yozgat 34 olmak üzere toplam 710 adettir. 2002 yılında 390 adet ihracatçı firmaya sahip olan Kayseri'de ihracatçı firma sayısı 2008 yılı hariç diğer tüm yıllarda bir önceki yıla göre artarak 2014 yılında 1032 adede yükselmiştir. Keza, 2002 yılında, 26 adet ihracatçı firmaya sahip olan Sivas'ta ihracatçı firma sayısı 2003, 2009 ve 2011 yılları dışındaki diğer yıllarda bir önceki yıla göre artarak 2014 yılında 72 adede çıkmıştır. Yozgat'ta ise, Kayseri ve Sivas'ın tersine ihracatçı firma sayısının yıllar itibarıyla azalan bir seyir izlediği görülmektedir. Nitekim 2002 yılında 37 olan ihracatçı firma sayısı sadece 2005 ve

2012 yılında bir önceki yıla göre artarak, diğer yıllarda ise bir önceki yıla göre azalarak 2014 yılında 34 adede düşmüştür (Ekonomi Bakanlığı, 2015). İthalatçı firma sayısı açısından bakıldığında da benzer bir eğilimin olduğu gözlenmektedir. Nitekim 2002 yılında Kayseri’de 310 olan ithalatçı firma sayısının 2014 yılına gelindiğinde 659 adede, Sivas’ta da 2002 yılında 15 olan ithalatçı firma sayısının 2014 yılına gelindiğinde 17 adede yükseldiği, Yozgat’ta ise, 2002 yılında 34 olan ithalatçı firma sayısının 2014 yılına gelindiğinde de 34 adede olduğu görülmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2015).

II.TR72 BÖLGESİ DIŞ TİCARETİNİN YAPISAL GÖRÜNÜMÜ

Bu kısımda, bölgenin dış ticaretinin sektörel bileşimi, bölge illerinin ihracatının ülkeler arası dağılımı ve bölge illerinin ihracatlarının ve ithalatlarının fasillara göre dağılımı incelenmektedir. En son kesin veriler olan 2013 yılına göre, Kayseri, Sivas ve Yozgat’ın ihracatında imalat sanayi ilk sırada yer almaktadır. Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin toplam ihracatlarının sırasıyla %93,7, %57,3 ve %95’i imalat sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. İthalatın sektörel bileşimine bakıldığında ise, Kayseri ve Yozgat’ta imalat sanayinin Sivas’ta ise toptan ve perakende ticaret sektörünün ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 2013 yılı itibarıyla, Kayseri ve Yozgat illerinin toplam ithalatının sırasıyla, %94,1’ini ve %95’ini imalat sanayi ürünleri teşkil etmektedir. Sivas’ın ithalatında ilk sırada yer alan sektör olan toptan ve perakende ticaretin ilin toplam ithalatındaki payının ise %49,3 olduğu görülmektedir (Tablo: 4).

Tablo 4. TR 72 İllerinin Dış Ticaretinin Sektörel Bileşimi (ISIC Sınıflamasına Göre, Bin Dolar)

<i>Kayserinin Dış Ticaretinin Sektörel Bileşimi</i>						
<i>Sektörler</i>	2011		2012		2013	
	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>
Tarım ve Ormancılık	25.474	134.152	27.503	56.824	32.013	82.526
Balıkçılık	-	46	-	29	448	19
Madencilik ve Taşocakçılığı	82.552	10.791	71.494	9.842	72.975	8.071
İmalat Sanayi	1.356.901	1.572.232	1.478.837	1.513.985	1.655.674	1.596.357
Toptan ve Perakende Ticaret	4.470	7.134	4.564	8.498	4.779	8.294
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	-	1	6	14	-	445
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmetler	-	3	2	6	-	373
Toplam	1.469.399	1.724.363	1.582.409	1.589.200	1.765.891	1.695.272

Tablo 4. TR 72 İllerinin Dış Ticaretinin Sektörel Bileşimi (ISIC Sınıflamasına Göre, Bin Dolar) (devam)

<i>Sivas'ın Dış Ticaretinin Sektörel Bileşimi</i>						
	2011		2012		2013	
Sektörler	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Tarım ve Ormancılık	356	1.732	161	2.339	325	7.425
Madencilik ve Taşocakçılığı	30.886	37	50.495	74	32.019	5
İmalat Sanayi	41.708	35.338	42.633	38.386	43.474	57.119
Toptan ve Perakende Ticaret	2	47.744	4	49.007	-	58.122
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmetler	-	-	-	-	266	-
Toplam	72.953	84.853	93.294	89.808	75.819	117.672
<i>Yozgat'ın Dış Ticaretinin Sektörel Bileşimi</i>						
	2011		2012		2013	
Sektörler	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Tarım ve Ormancılık	9	3.116	55	-	341	462
Madencilik ve Taşocakçılığı	122	-	28	-	40	-
İmalat Sanayi	6.029	21.156	9.527	18.419	25.550	9.084
Toptan ve Perakende Ticaret	-	107	-	-	-	9
Toplam	6.161	24.379	9.611	18.419	25.933	9.055

Kaynak: TÜİK, <http://rapory.tuik.gov.tr/10-07-2015-15:00:53-5571...> (10-07-2015)

Bölge illerinin ihracatlarında ilk sıralarda yer alan sektörlerin yıllık ihracat artışlarına bakıldığında, Sivas'ta 2012 yılından 2013 yılına imalat sanayi sektörünün düşük sayılabilecek bir artışla (%1,9) 42,6 milyon dolardan 43,4 milyon dolara yükseldiği görülmektedir. Aynı dönemde Kayseri'nin imalat sanayi ürünleri ihracatı %11,9'luk artışla, 1.478 milyon dolardan 1.655 milyon dolara, Yozgat'ın imalat sanayi ürünleri ihracatı ise önemli bir sıçrama göstererek %168'lik artışla 9,5 milyon dolardan 25,5 milyon dolara yükselmiştir (Tablo: 4).

2013 yılı itibariyle Kayseri'den ülkemiz serbest bölgeleri dâhil 172, Sivas'tan 73, Yozgat'tan ise 27 farklı ülkeye ihracat yapılmıştır. TR72 illerinin en fazla ihracat yaptıkları ülkeler yakın yıllar itibariyle tablo 5'te sergilenmektedir. Kayseri'nin en fazla ihracat yaptığı ülkenin Irak olduğu görülmektedir.

2013 yılı itibariyle Kayseri'nin toplam ihracatının %18,7'si Irak'a yapılmıştır. Kayseri'nin bu ülkeye ihracatı ilin toplam ihracatından daha hızlı artmaktadır. Nitekim 2013 yılında Kayserinin toplam ihracatı cari fiyatlarla yıllık %11,5 artarken, Kayseri'nin Irak'a ihracatının yıllık %15,9 arttığı gözlenmektedir. Sivas'ın en fazla ihracat yaptığı ülke ise Çin'dir. 2013 yılı itibarıyla ilin toplam ihracatının %34,5'i Çin'e yapılmıştır. 2013 yılı itibarıyla Yozgat'ın en fazla ihracat yaptığı ülke Irak'tır. İlin toplam ihracatının %37'sinin bu ülkeye yöneldiği görülmektedir (Tablo: 5). Son yıllar itibarıyla Kayseri ve Sivas'ın en fazla ihracat yaptığı beş ülkenin sıralamada değişiklikler olsa da pek değişmediği Yozgat'ın en fazla ihracat yaptığı beş ülkenin ise yıllar itibarıyla farklılaştığı görülmektedir. Bu durum Yozgat'a kıyasla Kayseri ve Sivas'ın ihracat pazarlarında görece istikrar yakaladığının bir işareti olarak okunabilir.

Tablo 5. TR 72 İllerinin En Çok İhracat Yaptığı Ülkeler (Bin Dolar)

<i>Kayserinin En Fazla İhracat Yaptığı Ülkeler</i>					
2011		2012		2013	
Ülke	Değer	Ülke	Değer	Ülke	Değer
Irak	212.400	Irak	285.222	Irak	330.783
Almanya	86.762	Kayseri Serbest Bölgesi	84.437	Almanya	100.418
Kayseri Serbest Bölgesi	77.516	Almanya	81.511	Kayseri Serbest Bölgesi	84.749
İtalya	73.226	ABD	67.218	Libya	70.020
ABD	55.378	İtalya	55.055	ABD	64.984
<i>Sivas'ın En Fazla İhracat Yaptığı Ülkeler</i>					
2011		2012		2013	
Ülke	Değer	Ülke	Değer	Ülke	Değer
Çin	26.932	Çin	42.931	Çin	26.166
Almanya	9.023	ABD	6.767	Almanya	10.722
İran	6.698	İran	4.371	ABD	8.567
ABD	4.987	Irak	3.171	Hindistan	3.595
Fransa	3.373	Hindistan	2.851	Romanya	2.405
<i>Yozgat'ın En Fazla İhracat Yaptığı Ülkeler</i>					
2011		2012		2013	
Ülke	Değer	Ülke	Değer	Ülke	Değer
Libya	1.394	S.Arabistan	4.773	Irak	9.609
İran	643	Rusya Federasyonu	873	S.Arabistan	6.416
Ukrayna	549	Türkmenistan	667	Mersin Serbest Bölgesi	2.727
Avusturya	410	İran	563	Almanya	2.201
Rusya Federasyonu	336	Almanya	393	Trakya Serbest Bölgesi	1.712

Kaynak: TÜİK, <http://rapory.tuik.gov.tr/10-07-2015-16:31:44-6492> ... (10-07-2015).

Kayseri dış ticaretinin fasıllara göre dağılımı Tablo 6’da sergilenmiştir. 2013 yılı itibarıyla ilin en fazla ihraç ettiği ürün grubunun 369 milyon dolarla mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler olduğu görülmektedir. İlin toplam ihracatının beşte biri (%20,9) mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler ihracatından müteşekkildir. Bu ürün grubundan sonra en çok ihraç edilen ürün grupları ise; tekstil ürünleri, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat, başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazlar, metal eşya sanayi ile ana metal sanayi ürün gruplarıdır.

Kayseri ilinin en fazla ithal ettiği ürün grubunun 834 milyon dolarla ana metal sanayi ürün grubu olduğu gözlenmektedir. Bu ürün grubu ithalatının ilin toplam ithalatı içindeki payı %49,2 düzeyindedir. Diğer bir ifadeyle ilin toplam ithalatının yarısını ana metal sanayi ürün grubu ithalatı oluşturmaktadır. Bu ürün grubundan sonra, ilin en fazla ithal ettiği ürün grupları; kimyasal madde ve ürünler, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat, tarım ve hayvancılık ile tekstil ürünleri olarak sıralanmaktadır.

2013 yılı itibarıyla Sivas ilinin en fazla ihraç ettiği ürün grubunun yaklaşık 32 milyon dolarla taşocakçılığı ve diğer madencilik ürünleri olduğu görülmektedir. Bu ürün grubu ihracatının ilin toplam ihracatı içerisindeki payı %42,1 civarındadır. Taşocakçılığı ve diğer madencilik ürünleri grubundan sonra ilin en fazla ihraç ettiği ürün grupları; başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat, metalik olmayan diğer mineral ürünler ile mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler olarak sıralanmaktadır (Tablo:7). İlin en fazla ithal ettiği ürün grubu 58 milyon dolarla atık ve hurdalardır. İlin toplam ithalatının yaklaşık yarısını (%49,3) atık ve hurda ithalatı oluşturmaktadır. Buna yol açan temel neden, yılda 720.000 ton çelik üretme kapasitesine sahip olan Sivas Demir Çelik İşletmeleri Anonim Şirketi’nin hurda işleyerek çelik üretimi yapmasıdır (Sidemir, 2014). Atık ve hurdalardan sonra ilin en fazla ithal ettiği ürün grupları; başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat, diğer ulaşım araçları, kimyasal madde ve ürünler, tarım ve hayvancılık ürünleri olarak sıralanmaktadır.

Tablo 6. Kayseri Dış Ticaretinin Fasillara Göre Dağılımı (Dolar)

FASILLAR	2012		2013	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Tarım ve Hayvancılık	26.215.068	56.817.780	31.028.262	82.488.616
Ormançılık ve Tomrukçuluk	1.288.688	6.486	985.529	45.486
Balıkçılık	-	28.879	448.774	19.900
Maden Kömürü, Linyit ve Turb	569	8.564.794	-	5.866.492
Metal Cevherleri	67.662.354	254	67.759.470	-
Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	3.831.964	1.277.112	5.216.432	2.205.448
Gıda Ürünleri ve İçecek	45.470.392	20.047.595	48.439.604	9.840.487
Tekstil Ürünleri	320.564.954	47.601.914	326.426.511	71.559.137
Giyim Eşyası	5.420.085	1.361.724	5.359.454	614.493
Dabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası, Ayakkabı,	614.235	509.607	1.155.135	371.828
Ağaç ve Mantar Ürünleri	40.619.332	22.324.729	39.983.238	21.396.874
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	4.488.479	15.016.683	5.022.982	22.788.637
Basım ve Yayımlar: Plak, Kaset vb.	627.810	376.778	714.523	353.443
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Ve Nükleer Yakıtlar	273.502	49.000.748	1.147.976	12.968.081
Kimyasal Madde ve Ürünler	14.548.508	258.479.148	17.481.114	270.688.440
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	38.432.158	22.901.126	48.539.387	27.096.035
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	25.200.261	7.266.768	33.769.196	13.253.357
Ana Metal Sanayi	105.246.041	797.328.738	95.574.577	834.137.291
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	173.768.466	17.993.521	187.071.616	19.534.605
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	210.642.875	159.527.437	262.089.556	178.791.193
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	318.311	3.841.492	357.137	3.495.758
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makine ve Cihazlar	157.264.205	25.223.112	190.064.374	24.649.510
Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları	195.412	4.838.092	528.176	2.873.391
Tıbbi Aletler, Hassas Optik Aletler ve Saat	4.914.845	16.039.661	10.762.402	18.492.931
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	5.965.983	1.977.097	11.328.265	18.492.931
Diğer Ulaşım Araçları	799.974	1.029.516	649.788	2.793.310
Mobilya ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Ürünler	323.461.776	41.299.727	369.209.263	58.211.775
Atık ve Hurdalar	4.564.885	8.498.065	4.779.054	8.294.224
Diğer İş Faaliyetleri	6.205	14.826	-	445
Eğlence, Kültür ve Sporla İlgili Faaliyetler.	2.381	6.227	-	373
TOPLAM	1.582.409.818	1.589.200.636	1.765.891.765	1.695.272.219

Kaynak: TÜİK, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-07-2015-12:17:09-6998>(13.07.2015)

Tablo 7. Sivas Dış Ticaretinin Fasıllara Göre Dağılımı (Dolar)

FASILLAR	2012		2013	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Tarım ve Hayvancılık	161.552	2.339.345	325.277	7.425.013
Metal Cevherleri	8.037.175	-	46.318	-
Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	42.457.867	74.693	31.972.763	5.059
Gıda Ürünleri ve İçecek	1.584.249	-	3.514.744	-
Tekstil Ürünleri	436.106	1.117.306	145.708	319.350
Giyim Eşyası	876.357	230	3.194.849	75.173
Dabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası, Ayakkabı, Saracıye	27.391	2.616	38.282	865
Ağaç ve Mantar Ürünleri	128.637	122.626	46.888	346.038
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	9.506	76.738	3.815	204.895
Basım ve Yayım: Plak, Kaset vb.	745	21.249	864	6.352
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıtlar	8.018	8.475.903	-	72.016
Kimyasal Madde ve Ürünler	570.887	7.356.212	490.548	12.663.017
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	2.189.707	39.098	1.108.182	529.892
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	5.706.990	1.979.361	4.323.979	3.084.507
Ana Metal Sanayi	220.069	1.251.790	74.782	2.985.856
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	3.865.726	1.479.730	3.884.229	425.620
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	20.561.912	8.767.824	21.983.344	14.906.376
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	-	8.048	-	2.002
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makine ve Cihazlar	133.709	2.868.324	22.260	1.292.999
Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları	792	6.604	-	54.592
Tıbbi Aletler, Hassas Optik Aletler ve Saat	1.727.102	666.719	1.552.063	470.297
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	17.746	116.503	46.093	323.196
Diğer Ulaşım Araçları	60.967	3.750.805	33.262	13.682.129
Mobilya ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Ürünler	4.506.664	279.173	3.011.037	674.825
Atık ve Hurdalar	4.708	49.007.300	-	58.122.781
Diğer İş Faaliyetleri	-	163	-	-
Eğlence, Kültür ve Sporla İlgili Faaliyetler.	-	-	3.134	-
TOPLAM	93.294.582	89.808.360	75.819.553	117.672.850

Kaynak: TÜİK, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-07-2015-12:47-7575>....(13.07.2015)

2013 yılı verilerine göre, Yozgat'ın en fazla ihraç ettiği ürün grubu 8,5 milyon dolarla gıda ürünleri ve içecektir (Tablo:8).

Tablo 8. Yozgat Dış Ticaretinin Fasıllara Göre Dağılımı (Dolar)

FASILLAR	2012		2013	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Tarım ve Hayvancılık	55.554	-	341.774	462.075
Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	28.444	-	40.801	-
Gıda Ürünleri ve İçecek	115.019	110.898	8.503.808	79.022
Tekstil Ürünleri	197.466	801.020	1.702.362	2.372.894
Giyim Eşyası	484.900	260.664	2.721.584	1.449.301
Dabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası, Ayakkabı, Saracıye	55.057	320	185.974	369
Ağaç ve Mantar Ürünleri	3.435	-	96.367	-
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	52.892	2.088.792	44.656	25.800
Basım ve Yayımlar: Plak, Kaset vb.	292	398	433	185
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıtlar	-	7.828.711	-	1.680.100
Kimyasal Madde ve Ürünler	238.931	3.805.960	114.531	109.864
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	186.388	105.499	118.517	103.864
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1.501.223	491.463	86.299	262.167
Ana Metal Sanayi	670.111	1.347	8.166	20.039
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	5.106.620	33.056	6.686.554	46.810
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	182.725	2.084.218	3.068.222	1.085.403
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	-	-	800	2.448
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makine ve Cihazlar	51.784	426.714	59.160	192.362
Radio, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları	46.410	92.104	4.500	575.443
Tıbbi Aletler, Hassas Optik Aletler ve Saat	163.410	269.421	1.911.679	970.191
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	758	-	-	1.201
Diğer Ulaşım Araçları	3.360	-	-	4.905
Mobilya ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Ürünler	466.603	19.094	236.858	101.805
Atık ve Hurdalar	-	-	-	9.082
TOPLAM	9.611.382	18.419.679	25.933.045	9.555.330

Kaynak: TÜİK, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-07-2015-12:16:24-2110>(13.07.2015).

İlin toplam ihracatının %32,7'sinin gıda ürünleri ve içecek ihracatından oluştuğu görülmektedir. Bu ürün grubundan sonra ilin en fazla ihraç ettiği ürün grupları; metal eşya sanayi, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat, giyim eşyası ve tıbbi aletler, hassas optik aletler ve saat olarak sıralanmaktadır. İlin en fazla ithal ettiği ürün grubu ise, yaklaşık 2,3 milyon dolarla tekstil ürünleridir. Söz konusu ürün grubu ithalatının ilin toplam ithalatı içindeki payı %24,8 düzeyindedir. İlin en fazla ithal ettiği diğer ürün gruplarının; kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar, giyim eşyası ve başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat ve tekstil ürünleri olduğu görülmektedir (Tablo: 8).

SONUÇ

TR72 bölgesinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi Türkiye ortalamasının altındadır. Nitekim bölge 26 “Düzy-2” bölgesi arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi açısından 14. sırada yer almaktadır. Bölgede kişi başına düşen gayrisafi katma değer, ülke ortalamasının yaklaşık %72’si düzeyindedir.

2013 yılı verilerine göre, bölge ihracatının Türkiye ihracatı içindeki payı %1,2, bölge ithalatının Türkiye ithalatındaki payı ise %0,7 civarındadır. Bölgenin ihracatının ithalatını karşılama oranı yaklaşık %99,2 düzeyindedir. 2002-2013 arasında TR72 bölgesinin ihracatı, Türkiye’nin ihracatından daha hızlı artarken, aynı dönemde TR72 bölgesinin ithalatı Türkiye ithalatından daha yavaş artmıştır.

TR72 bölgesinin dış ticaretinde lokomotif görevini Kayseri ili üstlenmektedir. 2013 yılı itibarıyla bölgenin toplam ihracatının %94,5’i ve toplam ithalatının ise %93’ünün Kayseri tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. 2002-2013 arasında Kayseri’nin dış ticareti dönemin son yılı haricinde sürekli açık verirken, Sivas’ın ve Yozgat’ın dış ticaretinin dönemin bazı yıllarında fazla, bazı yıllarında ise açık verdiği görülmektedir. Söz konusu dönemde ihracatçı ve ithalatçı firma sayısı Kayseri ve Sivas’ta artmış, Yozgat’ta ise azalmıştır.

2013 yılı itibarıyla Kayseri, Sivas ve Yozgat’ın ihracatında ilk sırayı imalat sanayi sektörü almaktadır. İthalat açısından bakıldığında ise, Kayseri ve Yozgat’ın ithalatında ilk sırayı imalat sanayinin Sivas’ın ithalatında ise, toptan ve perakende ticaret sektörünün aldığı görülmektedir. Kayseri’nin en fazla ihraç ettiği ürün grubu mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünlerdir. İlin toplam ihracatının beşte birini mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler ihracatı oluşturmaktadır. Kayseri ilinin en fazla ithal ettiği ürün grubu ise, ana metal sanayidir. İlin toplam ithalatının yaklaşık yarısını ana metal sanayi ithalatı oluşturmaktadır.

Sivas’ın en fazla ihraç ettiği ürün grubu taşocakçılığı ve diğer madencilik ürünleri en fazla ithal ettiği ürün grubu ise, atık ve hurdalardır. Yozgat’ın en fazla ihraç ettiği ürün grubu gıda ve içecek iken en fazla ithal ettiği ürün grubu ise tekstil ürünleridir.

2013 yılı itibarıyla Kayseri’den ülkemiz serbest bölgeleri dâhil 172, Sivas’tan 73, Yozgat’tan ise 27 farklı ülkeye ihracat yapılmıştır. Kayseri ve Yozgat’ın en fazla ihracat yaptığı ülke Irak, Sivas’ın en fazla ihracat yaptığı ülke ise Çin Halk Cumhuriyeti’dir.

TR72 bölgesinin önemli ihraç kalemleri arasında bulunan mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler, taş ocakçılığı ve madencilik ürünleri ile metal eşya sanayi ürünleri için var olan altyapının değerlendirilip markalaşmaya gidilmesi, bölgenin ihracatını artırma yolunda önemli katkılar sağlayacaktır. Bölgede üretilen ürünlerin uluslararası pazarlarda tanınırlılığını arttırmak amacıyla

fuarlara katılımın artırılması gerekmektedir. Ayrıca, bölgedeki firmaların alternatif uluslararası ticaret yöntemlerini (e-ticaret, bireysel pazarlama, tele pazarlama vb.) kullanmalarının yaygınlaştırılmasına da çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AFAOĞLU, Ali, (2014), “İç Anadolu’dan Global Pazarlara”, *Turkishtime*, Eylül, ss. 4-5.
- EKONOMİ BAKANLIĞI, “İstatistik Analizler”, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/bilgi-merkezi;jsessionid=SJzQGV13ZP7z9MUjgPYyEQAGN2qNUk2Jz15PED84qgwK3JHbka52!-918884948?_adf.ctrl-state=i28dr38j7_4&_afLoop=997026285396035&_afWindowMode=0&_afWindowId=null#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D997026285396035%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D4hrt9gfze_4, Erişim Tarihi: 10.07.2015.
- KAYSERİ İL PROFİLİ (2014), Genç İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu, www.gencestihdami.net ... (10.09.2014).
- SİDEMİR, Sivas Demir Çelik A.Ş., <http://www.sidemir.com/>, Erişim Tarihi: 02.10.2014.
- SİVAS İL PROFİLİ (2014), Genç İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu, www.gencestihdami.net ... (10.09.2014).
- T.C. KALKINMA BAKANLIĞI (2013), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE -2011), T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, Ankara.
- T.C. İŞ BANKASI (2014), 2010 ve 2012 Verileriyle Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması, T.C. İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü, <http://ekonomi.isbank.com.tr> (Erişim Tarihi: 09.09.2014).
- TR72 Bölgesi Bölge Planı 2010-2013 (2010), Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, www.oran.org.tr/kategori/48/2010-2013-bolge-plani.html (01.09.2014).
- TÜİK, (2011), Bölgesel Göstergeler TR 72, Kayseri, Sivas, Yozgat, 2010, Ankara.
- TÜİK, (2014), Gayri Safi Katma Değer, Bölgesel Sonuçlar, 2004-2012, TÜİK, Ulusal Hesaplar Daire Başkanlığı Yıllık Hesaplar Grubu, Nisan, Ankara.
- URAK (2010), İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010, www.urak.org/haberler/URAK_illerarasıRekabetçilikendeksi (Erişim Tarihi: 05.09.2014).

NOTLAR

(1). Bu araştırmada beş demografik, sekiz istihdam, altı eğitim, beş sağlık, onbeş rekabetçi ve yenilikçi kapasite, yedi mali, altı erişebilirlik, dokuz yaşam beklentisi göstergesi olmak üzere toplam 61 gösterge kullanılarak illerin ve bölgelerin soyo-ekonomik gelişmişlik endeksleri hesaplanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 22-23).

(2). Sözkonusu araştırmada, otuziki ekonomik gelişmişlik kriteri, onyedi sosyal gelişmişlik kriteri olmak üzere toplam 49 kriter kullanılarak 81 ilin 2012 yılı gelişmişlik endeksi hesaplanmıştır (T.C. İř Bankası, 2014: 2).

(3), TR7 (Orta Anadolu) bölgesi, İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflamasına göre, Kırıkkale, Aksaray, Nięde, Nevřehir, Kırşehir, Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan “Düzey1” bölgesidir.